

УДК 343.98

Світлоока В. Ф., завідувача Відділу економічних досліджень Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ПРОФІЛАКТИЧНІЙ РОБОТІ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

THE SIGNIFICANCE OF FORENSIC ECONOMIC EXPERTISE IN PREVENTIVE WORK ON CRIME PREVENTION IN THE FIELD OF ECONOMY

Анотація. У статті розглянуто питання значущості проведення профілактичної роботи в організації боротьби з економічною злочинністю. Реалізація профілактичної роботи здійснюється шляхом узагальнення експертної практики. В процесі аналізу проводиться групування об'єктів досліджень за типовими обставинами та знов виниклих видах економічних досліджень. На цій підставі розробляються рекомендації профілактичного характеру, націлені на усунення недоліків, сприятливих вчиненню злочинів та попередження їх у майбутньому. Бажано, щоб подібні заходи вживалися усіма експертними установами Міністерства юстиції.

Однак не можна спиратися лише на дані експертів без проведення відповідними органами заходів, які виходять за рамки компетенції експерта. Обґрунтовано залучення експертів-економістів до профілактичної роботи ще і тим, що в процесі виконання досліджень не тільки встановлюються і документально підтверджуються порушення, але і визначаються їх механізми і способи, що також неможливо без спеціальних знань в цій області..

Ключові слова: профілактична робота, судово-економічна експертиза, економічна злочинність.

Аннотация. В статье рассмотрен вопрос значимости проведения профилактической работы в организации борьбы с экономической преступностью. Реализация профилактической работы осуществляется путем обобщения экспертной практики. В процессе анализа проводится группирование объектов исследования по типичным обстоятельствам и вновь возникшим видам экономических преступлений. На этом основании разрабатываются рекомендации профилактического характера, направленные на устранение недостатков, благоприятных для совершения преступлений и предупреждения их в будущем. Желательно, чтобы подобные меры предпринимались всеми экспертными учреждениями Министерства юстиции.

Однако нельзя опираться только на данные экспертов без проведения соответствующими органами мероприятий, которые выходят за рамки компетенции эксперта. Обосновано привлечение экспертов-экономистов к профилактической работе еще и тем, что в процессе выполнения исследований не только устанавливаются и документально подтверждаются нарушения, но и определяются их механизмы и способы, что также невозможно без специальных знаний в этой области.

Ключевые слова: профилактическая работа, судебно-экономическая экспертиза, экономические преступления.

Abstract. The article considers the importance of conducting preventive work in organizing the fight against economic crime. The implementation of preventive work is carried out through the generalization of expert practice. In the process of analysis, research objects are grouped according to typical circumstances and newly emerging types of economic crimes. On this basis, recommendations of a preventive nature are developed, aimed at eliminating the shortcomings that are favorable for committing crimes and preventing them in the future. It is desirable that such measures are taken by all the expert institutions of the Ministry of Justice.

However, it is not possible to rely solely on the data of experts without carrying out activities by the relevant bodies that fall outside the competence of the expert. The involvement of experts in economics in preventive work is also grounded in the fact that in the process of carrying out the research not only violations

are established and documented, but their mechanisms and methods are also determined, which is also impossible without special knowledge in this field

Key words: preventive work, forensic economic expertise, economic crimes.

В організації боротьби з економічною злочинністю має велике значення профілактична робота, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що сприяли вчиненню цих злочинів та інших правопорушень. Особливе місце у цій роботі займає профілактична діяльність судово-експертних установ.

Аналіз і узагальнення експертної практики дозволяють виявити типові обставини, що сприяють вчиненню злочину у сфері економіки, розробити рекомендації стосовно їх профілактики, що стосуються порушень порядку організації і ведення бухгалтерського обліку, податкової звітності і контролю. Особлива роль в організації профілактичної роботи належить експертній діяльності.

Спеціальні пізнання експерта у різних галузях знань можуть використовуватися для застосування необхідних заходів щодо попередження можливості повторення аналогічних злочинів у майбутньому. Виявлення експертом у процесі досліджень обставин, що сприяють правопорушенням, та розробка на цій основі пропозицій профілактичного характеру є основним завданням його профілактичної діяльності. Експертна профілактика здійснюється у двох формах - процесуальній і непроцесуальній.

Профілактична діяльність у процесуальній формі проводиться експертом при виконанні конкретних експертних досліджень при призначенні експертизи і виконанні завдання, що міститься у постанові (ухвалі).

У процесі таких досліджень експертом встановлюється факт правопорушень, одночасно з'ясовується механізм (спосіб, прийом) його здійснення. Виявлення причин, що сприяють вчиненню злочинів при цій формі, є частиною процесуальної діяльності експерта, а пропозиції профілактичного характеру - результатом цієї діяльності. При цьому профілактична діяльність експерта може обмежитися тільки виконанням завдання, зазначеного у постанові (ухвалі), або експерт, у випадках встановлення ним обставин, що мають значення для справи і за якими йому не були поставлені питання, може реалізувати надане йому право на ініціативу.

Було б неправильно очікувати ефекту від профілактичної роботи тільки від поданих експертом пропозицій без вжиття заходів щодо їх реалізації, які виходять за межі компетенції експерта. Його діяльність, в основному, зводиться до оперативної розробки і передачі профілактичних рекомендацій відповідним органам.

На стадії судового розгляду ставляться питання про реалізацію профілактичних пропозицій з усунення обставин, що сприяють нанесенню матеріального збитку державі, підприємству, фізичній особі та інші. Дослідження експертом проводяться в порядку, встановленому Законом України «Про судову експертизу», Кримінально-процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України.

Непроцесуальна форма є однією з важливих форм профілактичної діяльності експертної установи. Реалізація цієї форми здійснюється шляхом

узагальнення експертної практики. У процесі узагальнення проводиться угруповання об'єктів дослідження по типових обставинах, що сприяють вчиненню злочинів.

На зазначеній підставі розробляються рекомендації профілактичного характеру, спрямовані на усунення типових недоліків, які сприяють вчиненню злочинів, та запобігання їм у майбутньому. Ефективність експертної профілактики у непроцесуальній формі доцільна при її регулярному проведенні усіма експертними установами Міністерства юстиції за затвердженим планом.

Політичні та економічні процеси, що відбуваються в Україні, сприяли виявленню не тільки позитивних змін в державі, а й негативних. З'явилися нові види економічних злочинів, змінилися методи їх вчинення. Отримала розвиток організована злочинність із ознаками корупційних діянь, що вийшла за межі підприємств, регіонів, країн. Впровадження ринкових відносин, зміна форм власності сприяли різкому скороченню діяльності державних підприємств і утворенню комерційних структур.

З роздержавленням утворення комерційних структур пов'язано із появою нових видів економічних злочинів, у процесі яких відбувається перекачування і привласнення коштів державних підприємств, а також привласнення коштів підприємств усіх форм власності шляхом заниження платежів до бюджету, проведення безтоварних операцій, необґрунтованого заниження податків. Фальсифікація обліку стає однією з основних умов і одним з видів економічних злочинів. Створення систем аудиторського контролю не дало позитивних результатів у припиненні цих злочинів. Навпаки, в окремих випадках вона сприяла їх розвитку.

Значення судово-економічної експертизи у профілактичній роботі полягає в тому, що в процесі проведення досліджень не тільки встановлюються і документально обґрунтовуються факти нестач (надлишків) коштів, суми неврахованих доходів і платежів до бюджету, а одночасно з'ясовуються механізми утворення і способи їх приховування, основними з яких є порушення правил організації та ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та податкової звітності, недоліки контролюючих органів, інші обставини, що сприяють вчиненню злочинів.

Слід зазначити, що розібратися у цих недоліках в умовах, коли фальсифікація бухгалтерського обліку, фінансової та податкової звітності стала одним з основних видів економічних злочинів, без застосування спеціальних наукових і практичних знань експерта-економіста складно, а часом практично неможливо.

Аналіз практики експертних досліджень свідчить про те, що потреба у судово-економічній експертизі при розслідуванні кримінальних справ щодо розкрадання грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей, ненадходження до бюджету податків та зборів тощо з кожним роком зростає, а отже зростає і значення судово-економічної експертизи у профілактичній роботі з попередження злочинів у сфері економіки.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XXII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

